

Можливості для підприємців при виникненні Істотних змін обставин за договором

Інформаційний гайд

Березень 2024

Істотна зміна обставин за договором

Суб'єкти господарювання за власним розсудом вступають у договірні відносини, виходячи із певних обставин свого життя або господарювання. У разі зміни цих обставин, що були наявними при укладенні договору, підприємці не повинні бути заручниками, вибраних же ними, засобів реалізації своїх інтересів. Тому законодавець надає можливість сторонам вирішити самостійно питання про зміну змісту договору або про його розірвання у зв'язку із Істотною зміною обставин, якщо інше не встановлено договором або не впливає із суті обставин (наприклад, коли ризик зміни обставин за договором несе одна із заінтересованих сторін його розірвання).

Що таке ІСТОТНА ЗМІНА ОБСТАВИН або в світовій практиці ХАРДШИП (HARDSHIP- ускладнення) та її юридичне призначення

ІСТОТНА ЗМІНА ОБСТАВИН або ХАРДШИП (HARDSHIP) – є однією з підстав для зміни або розірвання договору відповідно до ст. 652 Цивільного кодексу України.

Зміна обставин є істотною, якщо вони змінилися настільки, що, якби сторони могли це передбачити, вони не уклали б договір або уклали б його на інших умовах (ст. 652 Цивільного кодексу України).

Істотна зміна обставин є оціночною категорією, яка полягає у розвитку договірної зобов'язання таким чином, що виконання зобов'язання для однієї зі сторін договору стає більш обтяженим, ускладненим, наприклад, у силу збільшення для однієї сторони вартості виконуваного або зменшення цінності отриманого стороною виконання, чим суттєво змінюється рівновага договірних стосунків, призводячи до неможливості виконання зобов'язання.

Істотна зміна обставин дозволяє:

- змінити умови такого виконання або умови договору в цілому (для досягнення балансу інтересів сторін, який був порушений через істотну зміну обставин);
- припинити виконання зобов'язання (розірвання договору).

Джерела регулювання:

1. Цивільний кодекс України (ст.652);
2. Застереження Міжнародної торгової палати про ускладнення 2003 (публ. МТП № 650);
3. Принципи міжнародних комерційних контрактів УНІДРУА (1994 р.).

Договір може бути змінений або розірваний, за наявності одночасно таких умов (ч.2 ст. 652 ЦКУ):

- в момент укладення договору сторони виходили з того, що така зміна обставин не настане;
- зміна обставин зумовлена причинами, які заінтересована сторона не могла усунути після їх виникнення при всій турботливості та обачності, які від неї вимагалися;
- виконання договору порушило б співвідношення майнових інтересів сторін і позбавило б заінтересовану сторону того, на що вона розраховувала при укладенні договору;
- із суті договору або звичаїв ділового обороту не впливає, що ризик зміни обставин несе заінтересована сторона.

Якщо сторони не досягли згоди щодо приведення договору у відповідність з обставинами, які істотно змінились, або щодо його розірвання, договір може бути розірваний або змінений за рішенням суду на вимогу заінтересованої сторони за наявності одночасно всіх вищезгаданих умов. Відсутність хоча б однієї з умов тягне за собою відмову у задоволенні позову у зв'язку з недоведеністю таких позовних вимог.

Відмінність

Обставин непереборної сили, Форс-мажора (ст.617 ЦКУ) та Істотної зміни обставин, Хардшип (ст.652 ЦКУ).

ФОРС-МАЖОР	ІСТОТНА ЗМІНА ОБСТАВИН, HARDSHIP
У разі Форс-мажору зобов'язання неможливо виконати через зовнішні чинники.	HARDSHIP - не передбачає абсолютної неможливості виконання зобов'язань (просто виконання таких зобов'язань стає для сторони не вигідним (недоцільним).
У разі Форс-мажору сторона, яка порушила зобов'язання, звільняється від штрафних санкцій за невиконання.	За наявності HARDSHIP і домовленості сторін сторона звільняється від штрафних санкцій або вони зменшуються/ відстрочуються.
При Форс-мажорі терміни виконання зобов'язань переносяться на час дії таких обставин .	Термін виконання зобов'язань не переноситься.
Документ, яким засвідчуються форс-мажорні обставини – СЕРТИФІКАТ про форс-мажорні обставини.	Документ, яким засвідчується істотна зміна обставин – ВИСНОВОК про істотну зміну обставин (HARDSHIP).
Орган, який засвідчує форс-мажорні обставини в Україні та настання істотної зміни обставин, Торгово-промислова палата України або Регіональні торгово-промислові палати.	

За загальним правилом (ст.617 Цивільного кодексу України, ст.218 Господарського кодексу України) **не вважаються форс-мажорними обставинами:**

- Фінансова та економічна криза, дефолт;
- Зростання офіційного та комерційного курсів іноземної валюти до національної валюти;
- Недодержання/порушення своїх обов'язків контрагентом боржника;
- Відсутність на ринку потрібних для виконання зобов'язань товарів;
- Відсутність у боржника необхідних коштів тощо.

У рекомендаціях Міжнародної торгової палати щодо Застосування форс-мажорних застережень та Застережень про ускладнення (Hardship) також звертається увага на різне визначення та різні правові наслідки форс-мажору та істотної зміни обставин. Розрізняються ці поняття і у Принципах УНІДРУА та Принципах Європейського договірної права. Відтак форс-мажор (ст.617 ЦКУ) та істотна зміна обставин (ст.652 ЦКУ) є різними правовими ситуаціями. Використання підприємцями ст.652 ЦКУ можливо у випадку відсутності існування форс-мажору.

Використання Застереження Міжнародної торгової палати (МТП) про ускладнення 2003 (публ. МТП № 650).

Для розподілу ризику та узгодження дій сторонами договору в обставинах, які ускладнюють виконання зобов'язань, рекомендується використовувати «Застереження МТП про ускладнення».

«Застереження МТП про ускладнення 2003 року», має застосовуватися до будь-якого договору, який включає його прямо або шляхом посилання.

1" Сторона договору зобов'язана виконувати свої договірні зобов'язання, навіть якщо події зробили виконання більш обтяжливим, ніж можна було обґрунтовано передбачити під час укладення договору.

2" Незважаючи на пункт 1 цієї статті, якщо сторона договору доведе, що

[a]

подальше виконання її договірних зобов'язань стало надмірно обтяжливим через подію поза її розумним контролем, яку вона не могла розумно передбачити під час укладення договору; і що

[b]

вона не могла розумно уникнути або подолати цю подію або її наслідки, сторони зобов'язані протягом розумного строку з моменту застосування цієї статті провести переговори щодо альтернативних договірних умов, які розумно враховують наслідки цієї події.

3 " Якщо застосовується пункт 2 цієї статті, але альтернативні договірні умови, які розумно враховують наслідки події, не погоджені іншою стороною договору, як це передбачено в цьому пункті, сторона, яка посилається на цю статтю, має право на розірвання договору.

Тобто, щоб сторона договору, для якої відбулась істотна зміна обставин або ускладнення, змогла скористатися ст.652 ЦКУ для внесення зміни до договору або його розірвати необхідно довести, що подальше виконання своїх договірних зобов'язань стало надмірно обтяжливим через подію поза її розумним контролем, яку вона не могла розумно передбачити під час укладення договору і що вона не могла розумно уникнути або подолати цю подію або її наслідки.

Довести контрагенту те, що для Вас відбулась істотна зміна обставин, яка вплинула на виконання зобов'язань за договором, можливо за допомогою **ВИСНОВКУ про істотну зміну обставин (HARDSHIP)**, який складається Торгово-промисловими палатами в Україні. Для його отримання підприємцю необхідно подати заяву та долучити до неї письмові докази відповідно до ч.2 ст.652 ЦКУ. **ВИСНОВОК про істотну зміну обставин (HARDSHIP)** стане належним доказом для підприємця на шляху внесення змін до договору або його розірвання у зв'язку з настанням істотної зміни обставин.

Якщо залишились питання, звертайтеся до Харківської торгово-промислової палати

Працюємо та перемагаємо разом!

www.kcci.kharkov.ua

[kharkiv.cci](https://www.facebook.com/kharkiv.cci)

[kharkiv_chamber_of_commerce](https://www.instagram.com/kharkiv_chamber_of_commerce)